

Col·lecció RECERC – Obres de referència 2 – Document annex 1

Joan Becat

Document:

**Els cortons i herbes de Canillo
als segles XIX i XX**

**Andorre, vie pastorale, société et gestion traditionnelle
du territoire, segles XIX i XX**

ICRECS, Institut català de recerca en ciències socials (EA 3681)
Universitat de Perpinyà Via Domícia

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

Documents a continuació:

- 1 - Les classes d'herbes arrendades.
- 2 - Llista dels cortons, solans, passos i herbes.
- 3 - Mapa: Localització dels cortons, solans, passos i herbes.
- 4 - La subhasta de 1874.
- 5 - La subhasta de 1931.
- 6 - La subhasta de 1946.
- 7 - La subhasta de 1979.
- 8 - La subhasta de 1986.
- 9 - La subhasta de 1990.
- 10 - Quadre: Cases arrendant o afiançant cortons i rostolles. 1979-1990.
- 11 - Quadre: Cases arrendant o afiançant solans i passos. 1979-1990.
- 12 - Quadre: Cases amb arrendaments o fiances, 1979-1982 i 1987-1990.
- 13 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1931.
- 14 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1946.
- 15 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1979.
- 16 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1986.
- 17 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1990.
- 18 - Comentaris sobre els arrendaments de cortons i herbes.

Notes:

- Els documents 2 i de 4 a 9 es basen en els Arxius del Comú de Canillo.
- Els documents 10 a 12 i 13 a 17 són d'elaboració pròpia, sobre la base dels Arxius del Comú de Canillo.
- Els documents i comentaris 1, 3 i 18 són d'elaboració pròpia, a base de treball de camp i d'enquestes a prop de cases de Canillo, a qui donem les gràcies. Mencionarem molt especialment: Sr Climent Palmitjavila, Casa Som (Canillo), Sr Antoni Naudi, Casa Batista (l'Aldosa), Sr Pere Palmitjavila, Casa Martí (Canillo), Sr Jaume Calvó, Casa Soldevila (els Plans), Sr Pere Calvó, Casa Mora (Canillo), Sr Josep Torres, Casa Fontana (El Vilar), Sr Pere Font, Casa Pirot (Ransol), Sr Joan Sanclimens, Casa Jan del Sastre (Incles) i Sr Josep Areny, Casa Calbó (Soldeu).

La realització d'aquests documents annexos va ser possible gràcies a la gentilesa de l'Hble Comú de Canillo i del seu Cònsol Major, Hble Sr Francesc Areny, que em van obrir els Arxius i permetre de reproduir-ne extractes.

Joan Becat.

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

1 - Les classes d'herbes arrendades

- * Els cortons
- * Els solans
- * Els passos
- * Les rostolles
- * Les culties

Són cinc classes d'herbes arrendades durant tot el segle XX: els cortons, els solans, els passos, les rostolles i les culties. Les altres herbes ja fa temps que no s'arrenden, però ho van ser al segle XIX.

Els cortons

Els cortons són sempre pastures d'alta muntanya, sempre de grans dimensions, destinades a les ovelles. Aquestes hi poden entrar al maig o al juny, segons el que es decideix. Els cortons són arrendats sobre la base de dites en pessetes fixades pel Comú. Les subhastes es fan cent pessetes per cent pessetes. Quan tothom n'està d'acord i que els pactes ja estan fets, s'arrenda posant-hi cent o dues centes pessetes més que la dita. Si hi ha rivalitat, la subhasta pot pujar molt; això sempre pot passar, però no es veu massa sovint sovint, car hi ha molts interessos enuats i no convé crear afrontaments innecessaris.

Per cada cortó cal un arrendatari i una altra persona per la fiança, és a dir que pagarà le preu donat si el primer no ho fa, hi tingui o no bestiar. Els dos han de ser andorrans de la parròquia. L'arrendatari pot arrendar el cortó només per a ell però, sovint, ho fa per un grup de cases o de ramaders (de la parròquia o d'una altra parròquia) que li pagaran un tant per cap de bestiar que posaran al cortó. En el passat, l'arrendatari prenia sovint el cortó pel compte de conloguers francesos o espanyols, hi posi o no el seu bestiar.

Però sempre, als cortons, el bestiar gros de la parròquia hi té preferència, és a dir les vaques i euques. Habitualment, aquestes són de les cases del poble veí o de les cases que tenen bordes tocant al cortó. Això vol dir que s'hi pot enviar aquest bestiar a pasturar abans o mentres hi són les ovelles.

Ara bé, dins la pràctica, només s'hi posen abans car, quan hi entren les ovelles i aquestes pasturen, poca cosa queda pel bestiar gros ja que aquest

necessita una herba prou alta. No és el cas de les euques, i cal comptar que aquestes mengen l'herba molt arran, i doncs que s'hi poden quedar tot l'estiu. Qui lloga el cortó ja ho sap.

Doncs l'arrendatari no pot privar d'anar-hi el bestiar gros de qualsevol veí de la parròquia. Se li diu: "Hi posaré tants caps de bestiar", i se li paga l'estipulat, per exemple 30 a 50 pessetes per cap. Però de costum s'hi solia fer passar el bestiar gros pel cortó només abans que hi entressin les ovelles i se'l retirava quan aquestes arribaven, car jugava tot el teixit de relacions entre cases que arrendaven solans i cortons, per elles i pels veïns, i dels qui donaven fiança. Això privava els caps de casa de ser massa excessius o descarats, abusant dels seus drets.

Els propietaris d'ovins guarden primer els ramats separats i, el 25 de juliol per la Sant Jaume, es barregen els ramats per entrar als cortons o a les muntanyes, amb pletius per la nit a llocs determinats, anomenats pletes o jaces. La trenca entre els cortons i els emprius dels pobles es fa amb cossolets, o rocs punxats, o fites d'una sola pedra o fites de tres, amb dues filloles a cada cantó.

Els solans

Els solans són sempre més petits. Són pastures més aviat no massa bones, per damunt dels pobles i per sota de les bordes. Les condicions de les dites, subhastes i drets dels veïns de posar-hi bestiar gros, pagant a l'arrendatari, són les mateixes que pels cortons. Les subhastes es fan 25 per 25 pessetes.

La gent els arrenda per dos motius. Alguns s'ho guardaven pel bestiar que no podia anar als cortons, com per exemple les ovelles amb xais petits i, després, quan els ramats baixaven dels cortons, per tenir herba per quan boguin els camps. Per altres, que tenien vaques o euques, era per posar-hi el bestiar gros i que no els hi mengin l'herba els ramats. Aquest només hi podien entrar després, a la tardor. En els dos casos sempre els veïns hi podien posar bestiar gros pagant.

Els passos

Els passos són sempre petits i s'arrenden només els Passos d'Incles. Són els espais, dins els rebaixants de damunt les bordes o dins els boscos comunals, on hi ha un pas ramader que puja de les bordes als cortons. Transitant, el bestiar té dret de pèixer de banda i banda del camí.

Les condicions de les dites, subhastes i drets dels veïns de posar-hi bestiar gros pagant a l'arrendatari, són les mateixes que pels cortons. Les subhastes es fan també 25 pessetes per 25 pessetes. Habitualment els passos no s'arrenden car són breus, i els cortons són a tocar les bordes.

En el cas dels Passos d'Incles, la carrera (o la carrerada) té vuitanta metres d'ample i el pas és més llarg, de les bordes i la Canal de la Font dels Comellassos fins al Bosc de la Pinosa. En realitat, es posa a subhasta sobretot per fer obligació a qui arrenda els cortons de Cabana Sorda i Entor d'arrendar-ho també, i doncs de pagar més al Comú. No té més remei per ser tranquil car, si deixa arrendar el pas a un altre, per apletar les ovelles per la nit a les bordes, nomès podria baixar del cortó amb tingudes de bestiar molt petites, no podent-hi pasturar.

Les rostolles

El rostoll o la rostolla és la palla que queda als camps i l'herba que hi creix després del segar i de recollir-hi el blat. En el cas de les pastures de muntanya és el rostoll el que hi queda després que hi ha passat la vacada o la colla (l'eucassada). És una pastura per les ovelles, que hi poden entrar després del 24 d'agost.

Doncs les rostolles no són un cortó sinó l'arrendament de les herbes de les estives que deixa el bestiar gros de la vacada o eucassada comuna. Segons les parròquies les rostolles s'arrendaven o no.

Per exemple:

- a la vall del Madriu s'arrendaven l'Inglà i les Canals de l'Estall Serrer com un cortó, després del pas de la vacada;
- a Ordino i a La Massana, els ramats de la parròquia podien entrar a les muntanyes sense arrendar-les, però després de la vacada;
- a Canillo, doncs, s'arrendaven sempre les rostolles, que són dues: la Rostolla de Maià, amb tots els alts de Maià, i la Rostolla de la Portella i Ortafà, que va del Port Dret al Riu de Sant Josep. Quan la muntanya per la vacada era a Juclar, Siscaró era cortó, i aleshores s'arrendava la rostolla de Juclar.

Les altres herbes

Les culties no s'arrenden més avui dia. Eren les terres (és a dir les terres de

cultiu) que no eren de guàrdia, o sigui les terres que el propietari no s'havia reservat pel seu bestiar demanant-ho al Comú. El bestiar de l'arrendatari podia passar sobre aquestes propietats privades quan es cultivava any si any no: les culties es poden assimilar al guaret, a l'erm, o a la "jachère" (en francès).

Algunes altres herbes, molt petites, s'arrendaven també a Canillo en el passat, com certs prats o terres: Prat Serradell, Prat dels Plans, etc.

Els Baixos de Maià, del Riu de Sant Josep al Pas de la Casa, són un cas a part. És un cortó de Canillo, que es posa a subhasta per afirmar la propietat del Comú, però, per acord amb la gent de Merenç (que tenen drets i arrenden la Solana d'Andorra) se'ls hi lloga amb la Solana car forma amb ella un mateix conjunt pastoral. Per aconseguir-ho, es posa sempre una dita amb un preu molt alt, per tal que cap propietari de Canillo no el pugui llogar, car no li resultaria beneficiós. Com que ningú no ho arrenda, després, el Comú els pot arrendar als francesos de Merens per un preu normal.

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

2 - Els cortons, solans, passos i herbes

Cortons:

- 1 - Les Bases.
- 2 - Vall del Riu.
- 3 - La Coma.
- 4 - Entor.
- 5 - Cabana Sorda.
- 6 - Juclar.

Al segle XIX i als anys trenta, havien estat cortons:

- 7 - Siscaró.
- 8 - Bosc d'Incles.

Solans:

- 9 - Solà de Sant Miquel.
- 10 - Solà de Mereig.
- 11 - Solà de l'Artiga.
- 12 - Solà de l'Aldosa.
- 13 - Solà de la Coma de Cardes.
- 14 - Solà de Galaup i Barra.
- 15 - Solà de Soldeu.

Passos:

- 16 - Passos d'Incles.

Rostolles:

- 17 - Rostolla de Maià.
- 18 - Rostolla de la Portella i Ortafà.

6 - Quan el Siscaró i el Bosc d'Incles eren cortons, i Juclar era per la vacada, s'arrendava la rostolla i l'obaga de Juclar (anys quaranta)

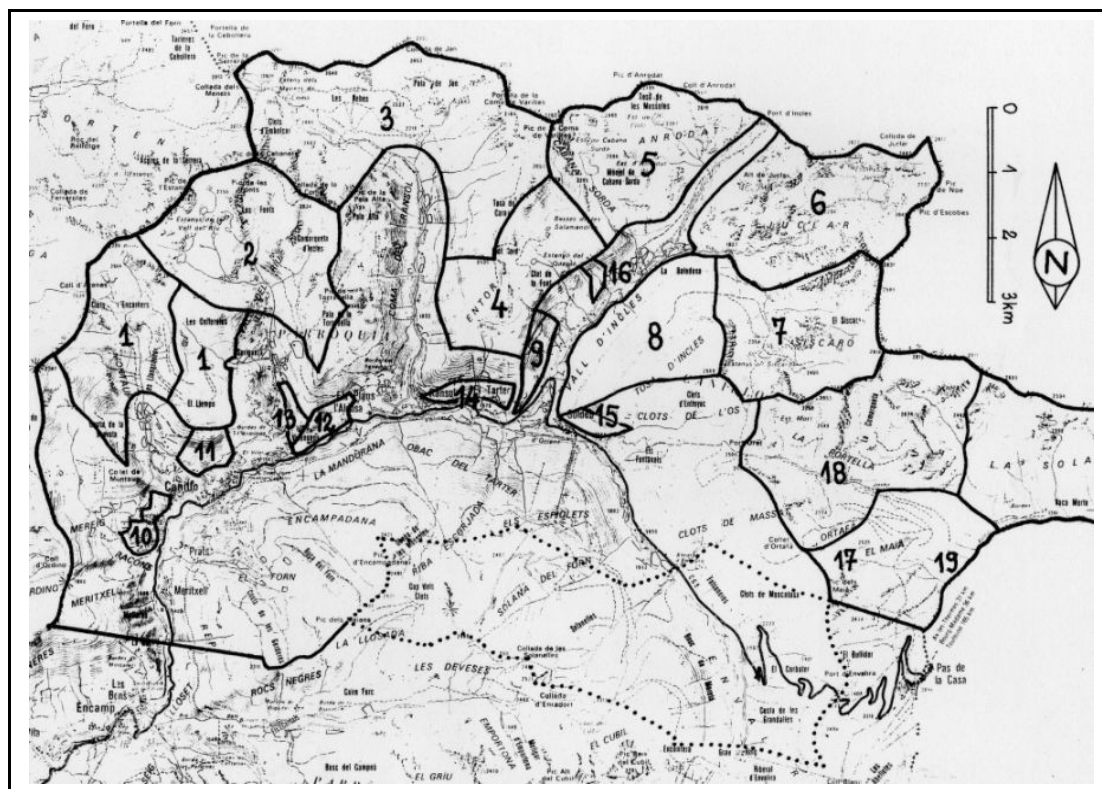
Altres herbes:

- 19 - Baixos del Maià.
- 20 - Les Culties.

21/25 - Any rera any fins als anys trenta, i de manera irregular durant el anys quaranta, s'arrendaven també el Prat Serradell, el Prat dels Plans, l'Hort Viqueria, i, certs anys la Terra de Viciat i les Terres de Llècsia.

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

3 - Localització dels cortons, solans, passos i herbes

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

4 - La subhasta de 1874

Les dites són en pessetes. El document no indica el preu aconseguit a la subhasta ni els noms de les cases que arrenden o afiancen. Hem guardat la grafia del document.

Bases	180	
Ball del Riu	190	(Vall del Riu)
Coma	250	(Coma de Ransol)
Antor	50	(Entor)
Cabana Sorda	130	
Jugclanch	100	(Juclar)
Siscaro	60	
Bordes de Incles	20	(Passos d'Incles ?)
Sola de San Miquel	25	
Maya	150	(el Maià)

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

5 - La subhasta de 1931

"Nota de les dites dels cortons i herbes arrendades corresponent a l'any 1931."

Noms dels Cortons	Dites (ptes)	Preu donat	Arrendatari (Casa)	Fiança (Casa)
Les Bases	500	502	Roca	Som
Vall del Riu Forn	570	904	Patxeta	Toni del
Entor	300	302	Joansaus	Borronet
La Coma	1000	1534	Pirot	Calbó
Cabana Sorda	400	706	Call	Anrauladet
Juclar	300	562	Anrauladet	Call
Siscaró	300	652	Rauquet	Pirot
Bosc d'Incles	150	156	Jove Victorio	Bondancia
Solà St Miquel	190	200	Jove Victorio	Borronet
Solà Mereig	50	62	Patxeta	Martí
Solà Artiga	30	49	Roca	Rauquet
Solà C. Cardes	30	74	Toni del Forn	Call
Solà Aldosa	12	13	Batista	Endrieta
Solà Galaup	4	8	Martí	Roca
Solà Soldeu	5	12	Caball Llècsia	Calbó
Passos Incles	4	5	Borronet	Call
Maià	900	900	Calbó	Hostet

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

6 - La subhasta de 1946

"Nota de les dites dels cortons i herbes arrendades corresponent a l'any 1946."

Noms dels Cortons	Dites (ptes)	Preu donat	Arrendatari (Casa)	Fiança (Casa)
Les Bases	1800	1805	Jep	Roca
Vall del Riu	2052	4065	Patxeta	Jep
Entor	1080	1085	Batista	Piedro
La Coma	3600	3605	Pirot	Soldevila
Cabana Sorda	1440	1445	Ton de Borró	Anrauladet
Bosc d'Incles	540	545	Patxeta	Martí
Solà St Miquel	680	685	Bondancia	Borró
Solà Mereig	180	332	Jep	Jarca
Solà Artiga	108	110	Roca	Jep
Solà C. Cardes	108	432	Patxeta	Bondancia
Solà Aldosa	44	46	Batista	Janet
Solà Galaup	(no és posat a les dites)			
Solà Soldeu	17	19	Calbó	Bondancia
Passos Incles	15	17	Batista	Mandraga
Rost. Juclar	720	840	Anrauladet	Peretol
Rost. Siscaró	180	155	Anrauladet	
Rostolla Maià	4400)			
Rost. Portella	4400)	2000	Calbó	
Baixos Maià	3600)			

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

7 - La subhasta de 1979

"Subhasta dels cortons i herbes any 1979."

Noms dels Cortons	Dites (ptes)	Preu donat	Arrendatari (Casa)	Fiança (Casa)
Les Bases	8800	8900	Som	Joansaus
Vall del Riu	9800	9900	Marticella	Janeto
Entor Cortal	4950	5050	Joansaus	Mas del
La Coma	17400	17500	Espunyes	Joansaus
Cabana Sorda	6800	6900	Joansaus	Peretol
Juclar Forn	3600	3700	Peretol	Toni del
Solà St Miquel	3000	-	-	-
Solà Mereig	900	925	Som	Peretol
Solà Artiga	500	-	-	-
Solà C. Cardes	500	-	-	-
Solà Aldosa	250	-	-	-
Solà Galaup	75	100	Joansaus	Marticella
Solà Soldeu	100	-	-	-
Passos Incles	100	125	Joansaus	Esclopet
Rostolla Maià	3300	3400	Peretol	Calbó
Rost. Portella	6500	-	-	-
Baixos Maià	100000	-	-	-

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

8 - La subhasta de 1986

"Subhasta dels cortons i herbes any 1986."

Noms dels Cortons	Dites (ptes)	Preu donat	Arrendatari (Casa)	Fiança (Casa)
Les Bases	10700	10900	Som	Mora
Vall del Riu	11900	12100	Mora	Peretol
Entor Borró	6100	6300	Espunyes	Ton de
La Coma	21200	21400	Espunyes	Jordi
Cabana Sorda	8300	-	-	-
Juclar	4400	-	-	-
Solà St Miquel	3700	-	-	-
Solà Mereig	1100	1150	Som	Canaro
Solà Artiga	700	-	-	-
Solà C. Cardes	700	-	-	-
Solà Aldosa	400	450	Jordi	Espunyes
Solà Galaup	200	-	-	-
Solà Soldeu	200	250	Peretol	Mora
Passos Incles	200	-	-	-
Rostolla Maià	4100	4300	Peretol	Canaro
Rost. Portella	8000	8200	Peretol	Canaro
Baixos Maià	200000	-	-	-

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

9 - La subhasta de 1990

"Subhastes cortons any 1990."

Noms dels Cortons	Dites (ptes)	Preu donat	Arrendatari (Casa)	Fiança (Casa)
Les Bases Cortal	5625	5825	Som	Mas del
Vall del Riu	6250	6450	Mas del Cortal Fontana	
Entor	3200	3800	Batista	Jordi
La Coma	11130	11330	Soldevila	Espunyes
Cabana Sorda	4350	4550	Batista	Jordi
Juclar	2310	2510	Batista	Jordi
Solà St Miquel	1450	2000	Pirot	Gabatxó
Solà Mereig	1000	1100	Som	Toni
Solà Artiga	735	-	-	-
Solà C. Cardes	735	-	-	-
Solà Aldosa	420	-	-	-
Solà Galaup	210	-	-	-
Solà Soldeu	260	260	Peretol	Sinfreu
Passos Incles	210	-	-	-
Rostolla Maià Cortal	2150	2350	Peretol	Mas del
Rost. Portella	4200	4400	Peretol	Som
Baixos Maià	210000	-	-	-

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

10 - Cases arrendant o afiançant cortons i rostolles. 1979-1990

ANYS	LES BASES	VALL DEL RIU	LA ODMA	ENTOR	CABANA SORDA	JUCLAR	ROSTOLLA DE MAIÀ	R. PORTELLA I ORTAFÀ
1979	A: Som F: Joansaus	Marticella Geneto	Espunyes Joansaus	Joansaus Mas Gortal	Joansaus Peretol	Peretol Toni del forn	Peretol Calbó	/
1980	A: Som F: Joansaus	Marticella Peretol	Espunyes Joansaus	Joansaus Mandragà	Joansaus Som	Peretol Mas del Gortal	Peretol Maistre	/
1981	A: Som F: Joansaus	Soldevila Espunyes	Espunyes Joansaus	Joansaus Som	Joansaus Batista	Peretol Pirrot	/	/
1982	A: Som F: Joansaus	Marticella Roc	Espunyes Joansaus	Joansaus Som	Joansaus Pirrot	Peretol Armany	Peretol Marsal	/
1983	A: Som F: Mora	Mora Joansaus	Espunyes Joansaus	Joansaus Mora	Joansaus Espunyes	Batista Pirrot	Peretol Gabatxo	/
1984	A: Som F: Joansaus	Mora Som	Espunyes Joansaus	Joansaus Espunyes	Joansaus Som	Peretol Janet	Peretol Batista	Peretol Batista
1985	A: Som F: Joansaus	Mora Som	Espunyes Joansaus	Espunyes Ton de Borro	/	Peretol Pirrot	/	/
1986	A: Som F: Mora	Mora Peretol	Espunyes Jordi	Espunyes Ton de Borro	/	/	Peretol Canaro	Peretol Canaro
1987	A: Som F: Mora	Mora Som	Espunyes Borro	Espunyes Gabatxo	/	/	Peretol Papis	Peretol Mora
1988	A: Som F: Bartoló	Mora Tomàs	/	/	/	/	Peretol Jordi	Peretol Papis
1989	A: Som F: Mas Gortal	Roig Mas Gortal	/ ①	/ ①	/ ①	/	Peretol Som	Peretol Canaro
1990	A: Som F: Mas Gortal	Mas del Cortal Fontana	Soldevila Espunyes	Batista Jordi ②	Batista Jordi ②	Batista Jordi ②	Peretol Mas del Gortal	Peretol Som

Transhumants de Lleida: ① sobre cortons no arrendats, ② arrendats pel Comú.

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

11 - Cases arrendant o afiançant solans i passos. 1979-1990

ANYS	SOLÀ DE MEREIG	SOLÀ DE L'ALDOSA	S. ARTIGA S. COMACARDES	SOLÀ DE GALAUP	SOLÀ DE SANT MIQUEL	PASSOS D'INCLES	SOLÀ DE SOLDEU	LES CULTIES
1979	A: Som F: Peretol	/	/	Joansaus Marticella	/	Joansaus Esclopet	/	/
1980	A: Som F: Peretol	/	/	Joansaus Maistre	/	Joansaus Ton de Borró	/	/
1981	A: Som F: Espunyes	Pirot Peretol	/	Joansaus Espunyes	/	Joansaus Jordi	/	/
1982	A: Som F: Gep	Jordi Martí	/	Joansaus Soldevila	/	Joansaus Ton de Borró	/	/
1983	A: Som F: Batista	Jordi Batista	/	Joansaus Roc	/	Joansaus Janramon	Batista Toni del Forn	/
1984	A: Som F: Toni	Jordi Roc	/	Joansaus Jordi	Bondància Peretol	/	Peretol Pirot	/
1985	A: Som F: Espunyes	Jordi Roc	/	/	/	/	Peretol Mas del Cortal	/
1986	A: Som F: Canaro	Jordi Espunyes	/	/	/	/	Peretol Mora	/
1987	A: Som F: Tonet	Bortoló Mora	/	/	/	/	Peretol Canaro	/
1988	A: Som F: Mora	Bortoló Mas del Cortal	/	Tomàs Mora	/	/	Peretol Jan del Sastre	/
1989	A: Som F: Batista	/	/	Gabatxó Mas del Cortal	/	/	Peretol Jan del Sastre	Mas del Cortal Fontana
1990	A: Som F: Toni	/	/	/	Pirot Gabatxó	/	Peretol Sinfreu	Mas del Cortal Ponet

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

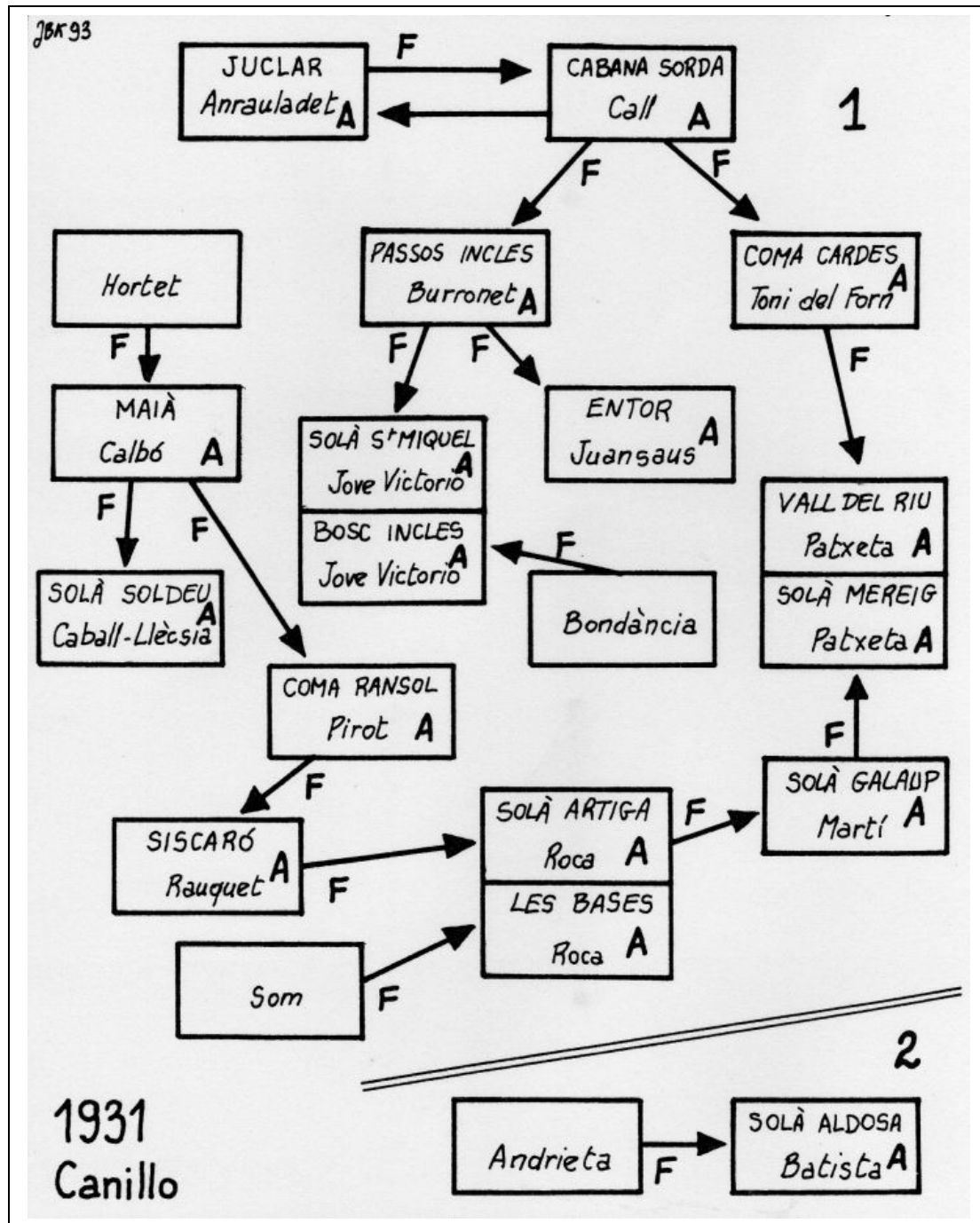
12 - Arrendaments o fiances, 1979-1982, 1987-1990

Veïnats i cases	1979-1982				1987-1991			
	Arrend. CR	SP	Fiances CR	SP	Arrend. CR	SP	Fiances CR	SP
SOLDEU-INCLES								
* Calbó	-	-	1	-	-	-	-	-
* Canaro	-	-	-	-	-	-	1	1
* Jan del Sastre	-	-	-	-	-	-	-	2
* Peretol	7	-	2	3	8	4	-	-
EL TARTER								
* Tomàs	-	-	-	-	-	1	1	-
RANSOL-ELS PLANS								
* Espunyes	4	-	1	3	2	-	1	-
* Gabatxó	-	-	-	-	-	1	1	1
* Joansaus	8	8	8	-	-	-	-	-
* Jordi	-	1	-	1	-	-	4	-
* Marticella	3	-	-	1	-	-	4	-
* Pirot	-	1	2	-	-	1	-	-
* Soldevila	1	-	-	1	1	-	-	-
L'ALDOSA								
* Batista	-	-	2	-	3	-	-	1
* Bortoló	-	-	-	-	-	2	1	-
EL VILAR								
* Fontana	-	-	-	-	-	-	1	1
CANILLO								
* Armany	-	-	1	-	-	-	-	-
* Borró	-	-	-	-	-	-	1	-
* Esclopet	-	-	-	1	-	-	-	-
* Janetó	-	-	1	-	-	-	-	-
* Jep	-	-	-	-	1	-	-	-
* Martí	-	-	-	1	-	-	-	-
* Mora	-	-	-	-	2	-	2	3
* Mandraga	-	-	1	-	-	-	-	-
* Roc	-	-	-	1	-	2	-	-
* Roig	-	-	-	-	-	-	-	1
* Sinfreu	-	-	-	-	-	-	-	-
* Som	4	4	3	-	4	4	3	-
* Toni	-	-	-	-	-	-	-	-
* Ton de Borró	-	-	-	2	-	-	-	-
PRATS								
* Maistre	-	-	1	1	-	-	-	-
EL FORN								
* Mas del Cortal	-	-	2	-	1	2	6	3
* Ponet	-	-	-	-	-	1	-	-
* Toni del Forn	-	-	1	-	-	-	-	-

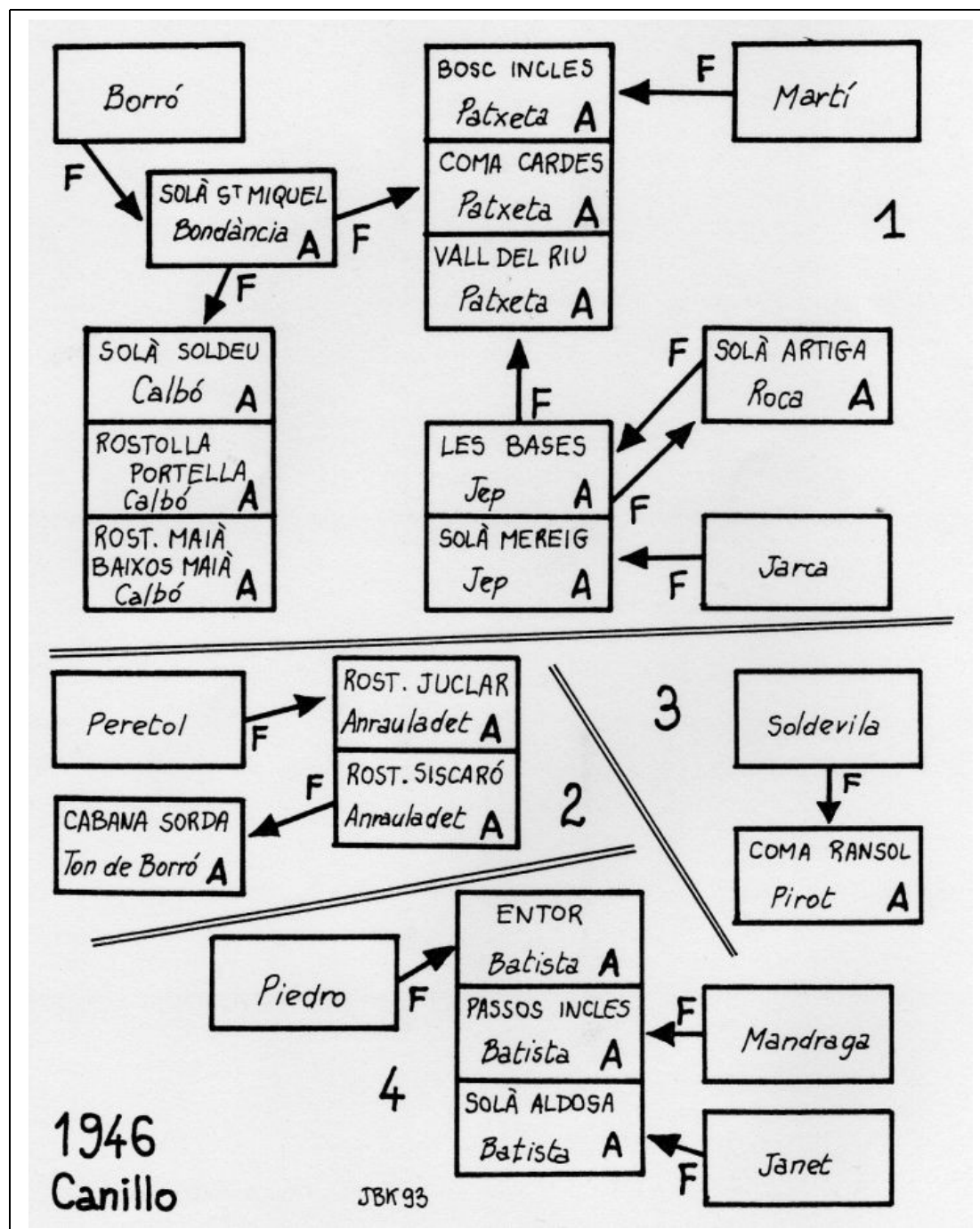
(C/R --> cortons i rostolles; S/P --> solans i passos)

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

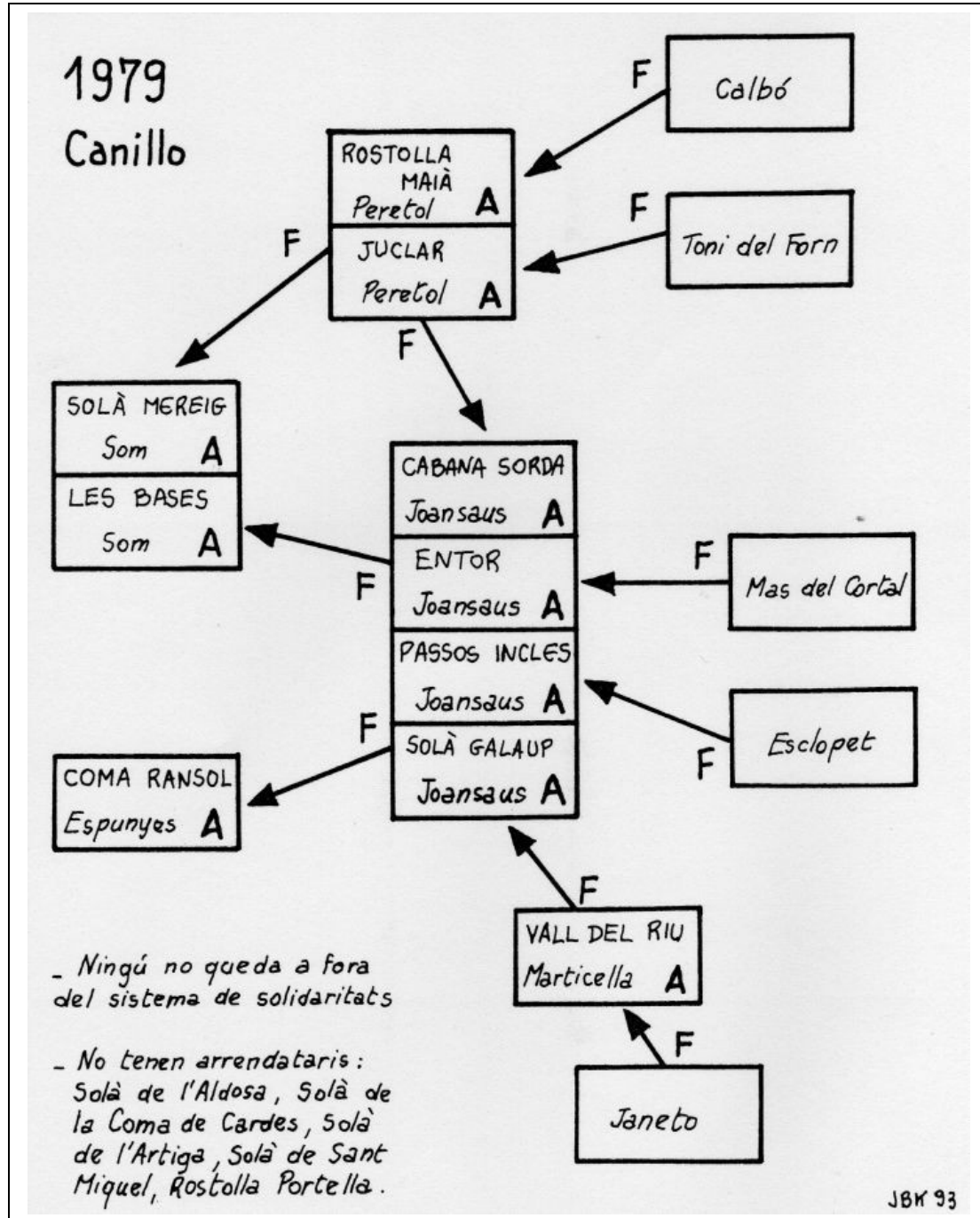
13 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1931

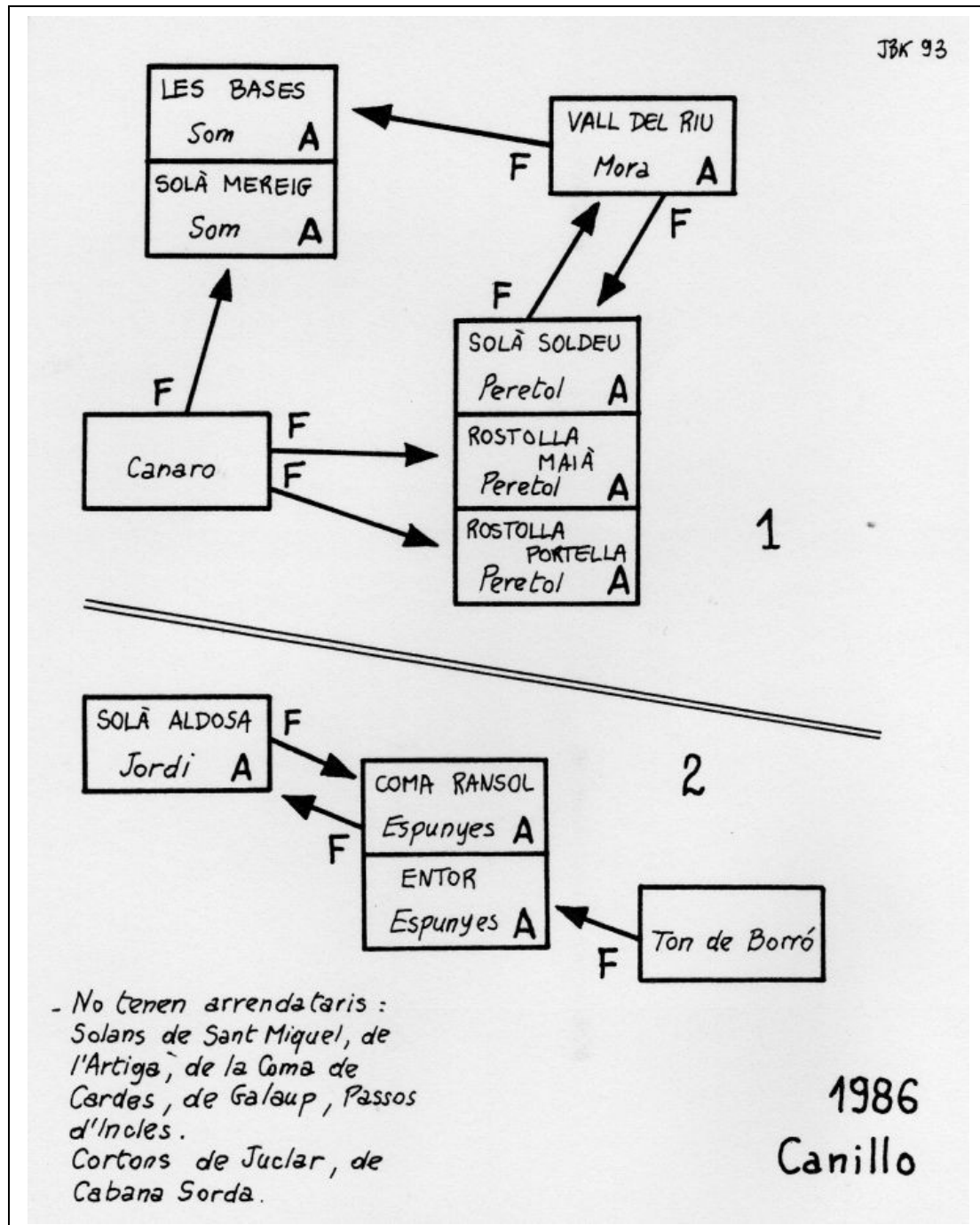
Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

14 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1946

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

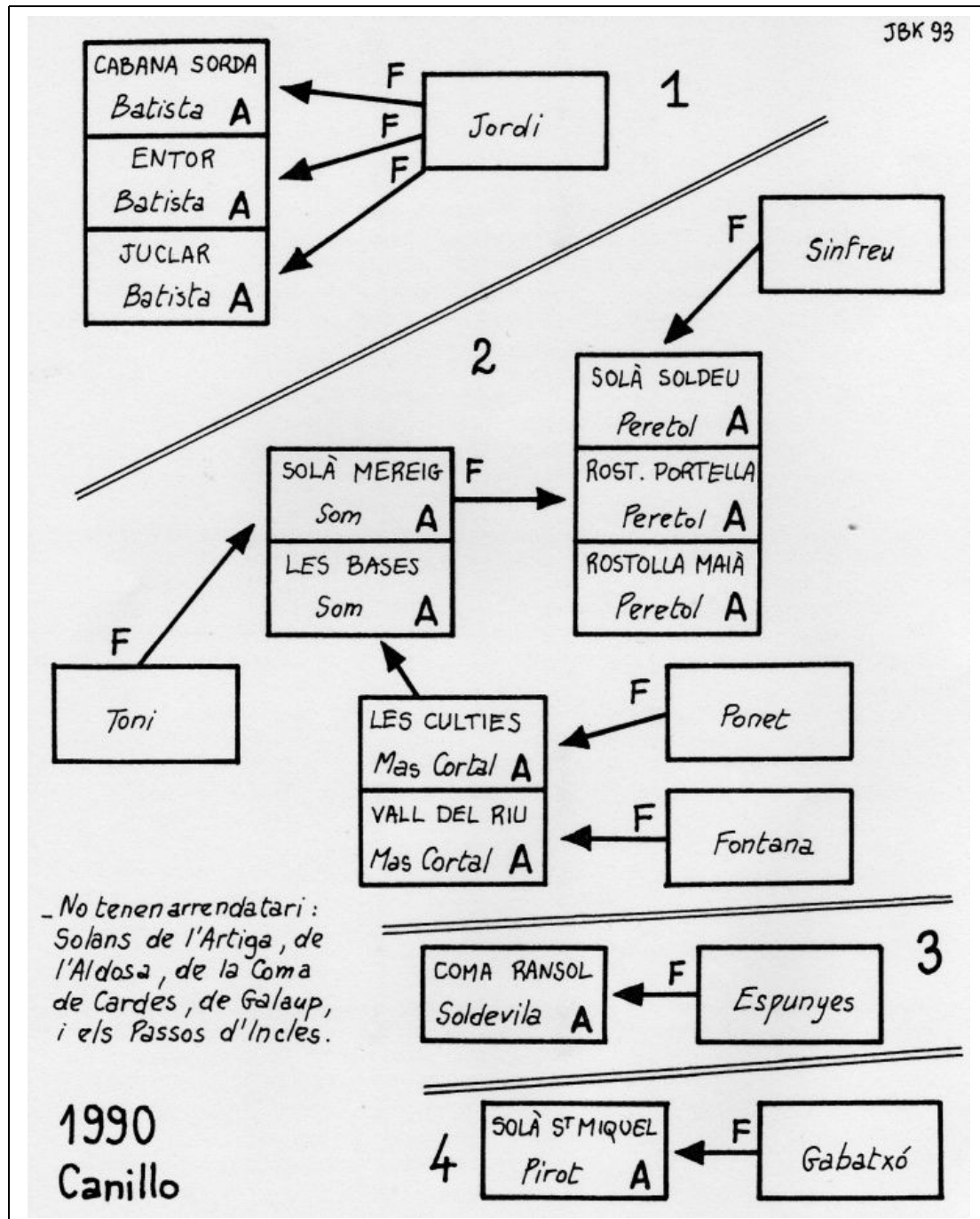
15 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1979

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

16 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1986

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

17 - Les cadenes de relacions i solidaritats, 1990

Document: Els cortons i herbes de Canillo als segles XIX i XX

18 - Comentaris sobre els arrendaments de cortons i herbes

Quantes cases?

- El quadre 12, sobre les cases que arrenden o fiancen cortons i herbes, fa aparèixer que, de les cases de la parròquia de Canillo, sempre menys de la meitat es troben concernides: 21 als voltants de l'any vuitanta, 20 per l'any noranta. Però es destaquen dos elements principals: tradicionalment, els veïnats que arrenden són pocs (Soldeu, Ransol i una casa de Canillo), i molt més cases fiancen, amb un canvi observable pels dos últims anys.

- Nombre de cases: són unes 55 cases a finals dels anys setanta, 45 l'any 1989. Pel període, tenim una mitjana de 50 cases a Canillo. Els veïnats de Canillo són els següents, baixant: Soldeu, Incles, el Tarter, Ransol (amb els Plans), l'Aldosa, el Vilar, Canillo, Prats, el Forn, Molleres.

Pels anys 1979-1982

- Les cases que arrenden cortons i passos són sempre les mateixes, només en nombre de sis. Les fiances mostren sistemes de solidaritats encreuades, que limiten la competència entre elles al moment de les dites, i la incorporació d'altres cases, en general dels pobles de baix.

- Pel conjunt dels cortons i dels solans, vuit cases només arrenden, de les quals sis arrenden cortons, i quatre arrenden solans i passos. Més concretament, quatre cases arrenden només cortons i rostolles (Peretol, Espunyes, Marticella, Soldevila), dues cases cortons i solans, per obligació (Som i Joansaus), i dues només solans (Jordi i Pirot). Per tant, tot es juga entre poques cases, sempre les mateixes i totes de dalt, llevat de Som que té bordes a Mereig i arrenda el cortó veí de les Bases. Sovint, els caps de casa tenen germans o cosins a França, en connexió amb ells per la transhumància. D'una certa manera, són xarxes de relacions i de poder.

- Qui serveix de fiança és molta més gent: 21 cases, de les quals les vuit qui arrenden i tretze més, que són bàsicament cases de Canillo, de Prats i del Forn (o bé tenen bordes a Incles, o bé confien ovelles pels cortons).

- Tot passa com si, entre cases fortes de dalt, hi havia un equilibri i unes relacions

encreuades mitjançant les fiances, com ho fan entre elles les empreses modernes que creen solidaritats mitjançant les filials i les seves participacions encreuades, majoritàries o minoritàries. Tot passa també com si les cases de baix es trobaven relacionades al grup mitjançant les fiances, per salvaguardar els seus interessos (bordes i ramats), amb una xarxa de relacions que s'apropava més del vassallatge.

Pels anys 1987-1990

- Primer notem que més cases arrenden, i al mateix temps observem que, paradoxalment, molts cortons i solans no són arrendats. Unes cases continuen arrendant (Peretol, Som, i Espunyes que abandona l'any 1988); també es continuen llogant alguns solans, per seguretat. Però les cases que lloguen (que de fet ara són persones més que cases) són representades al Comú, i arrenden, en nom del mateix Comú, pel compte d'una ramada de Lleida. A l'invers, les cases que s'hi oposen, són cases que havien deixat de llogar i que hi tornen, o bé encara cases que donaven fiances a les precedents i que es tornen a mobilitzar. Sempre en el marc d'aquesta rivalitat, després de vint anys de no fer-ho, l'any 1990 es van arrendar les Culties, precisament per a prohibir el pas sobre les terres privades ermes de qualsevol ramat transhumant.

- Malgrat el nombre aparentment elevat de cases concernides, hi ha un abandó ràpid de l'arrendament dels cortons i solans, essent 1988 l'any més baix. L'any 1989 pujaren ovelles de Lleida, per incitació del Comú que desitjava veure les muntanyes mantingudes i pasturades. Però no van arrendar, cosa que alguns van sentir com una ruptura.

- En reacció, l'any 1990 tot s'arrenda, utilitzat o no. Hi trobem els de sempre, Som i Peretol, i els dos bàndols ja esmentats en confrontació. D'aquí vé, pel període 1987-1990, la més gran dispersió de les cases: per vint cases participants, tretze arrenden i disset fiancen, sobre un total de quaranta-cinc cases registrades a Canillo.